PLATELIŲ EŽERO PILIES SALA

Vladas ŽULKUS

Pilies salos arba Platelių piliavietės (A 809P) R krašte, pusiasalyje tarp ežero ir pelkės saloje, 2001 m. aptiktos statinių liekanos. Šioje vietoje žema salos pakrantė buvo sutvirtinta ilgu ištisiniu mediniu pastatu – siena. Šiam statiniui buvo sukrauti akmeniniai (nesurišti skiediniu) pamatėliai.

2003 m. ekspediciją organizavo BRIAI (vadovas prof. V. Žulkus). Ekspedicija buvo finansuojama iš BRIAI kitų kasinėjimų metu uždirbtų lėšų, ją rėmė Žemaitijos nacionalinis parkas.

2003 m., prisijungus prie 2002 m. ploto 3, buvo atkasamos statinio liekanos paežerėje, toliau Š kryptimi. Be to, iškastos dar dvi perkasos 4A ir 6 į Š nuo ploto 4 (nuo 2001 m. perkasų, plotų ir radinių numeracija pratęsta). Iš viso 2003 m. buvo ištirta 106,5 m^2. Prieš kasinėjant plotų ir perkasų vietos buvo žvalgytos metalo detektoriumi.

Kasinėjimų medžiaga yra saugoma BRIAI archyve. Radiniai ir ataskaitos egzempliorius perduotas Žemaitijos nacionalinio parko visuomeniniam muziejui Plateliuose.

Plote 4 po paviršiniu retos velėnos sluoksniu iškart vietomis atsiremta į akmenis. 0,3–0,5 m gylyje ant įžeminio priemolio buvo atidengti akmeniniai pamatai, akmenų juostos, jų grupės ir atskiri akmenys. Lygiagrečiai su ežero krantu tęsėsi tiesi akmenų eilė, dažniausiai vienguba, kai kur sudvigubėjanti. Lygiagrečiai su šia akmenų eile paežerėje, 3,8–4 m nuo pirmosios buvo antra akmenų juosta. Ją taip pat sudarė viena didesnių akmenų juosta. Kitur ta juosta buvo suardyta nuslinkus kranto šlaitui ir didelių medžių šaknų. Akmenų juosta, kuri buvo į salos pusę, atidengta apie 17 m atkarpoje. Nuo šios akmenų eilės statmenai ežero krantui gulėjo keturios ryškios ir dar dvi padrikos akmenų juostos. Jų dėjimo tvarka akivaizdi. Kai kuriose vietose buvo padriki akmenų grindinėliai. Vienas jų buvusios patalpos kampe priminė akmeninės krosnies padą, tačiau čia akmenys nebuvo perdegę, nerasta ir anglių. Be to, ties šia vieta išorinėje sienoje yra nedidelis – 40–50 cm tarpas. Galbūt čia yra buvusi įėjimo anga.

ŠR ploto krašte buvusios apie 2,5–2,7 m dydžio patalpos pamatai yra buvę sudėti iš dviejų akmenų eilių, tarp akmenų gulėjo sukiužusios plytos. Jų storis yra 6,9; 7,2 ir 7,5 cm.

Kita skersinė „siena“ buvo iš taisyklingai sudėtų vienas šalia kito akmenų taip, kad per jų vidurį susidaro lygus griovelis. Prie V pamatų šioje „patalpoje“ rasta keturių akmenų grupelė. Akmenys lyg būtų apdėti apie stačiakampį 19x16 cm dydžio stulpą, tačiau pjūvyje stulpo žymių nepastebėta. Gali būti, kad šioje vietoje statinio išorėje yra buvęs kažkoks priestatėlis – prieangis, kurio plotis – apie 2 m.

Akmeniniais pamatėliais apribotuose plotuose (tarp akmenų) stulpaviečių dėmių nebuvo pastebėta. Jų galėjo būti ten, kur aptiktos didesnės smulkių akmenukų sankaupos, tačiau akmenys nenuiminėti ir atidengtos konstrukcijos neardytos.

Perkasa 4 A (9 m^2 dydžio) buvo kasta šalia 2002 m. perkasos 4 – jų sienelės sutapo. Aukštoje ežero pakrantėje ties šia vieta yra plytų gabalų, nedidelių akmenų. Kasinėjimams trukdė dideli medžiai.

Perkasoje 20–50 cm gylyje atsidengė akmenų juosta, sienos pamatai, kurie buvo aptikti 2002 m. Šių pamatų plotis buvo nuo 40 cm iki 1 m R krašte, prie ežero. Atidengta 2,6 m ilgio jų dalis. Nuo šios akmenų eilės 0,9 m į P pusę, lygiagrečiai su pirmąja, buvo antra akmenų eilė – 0,6–0,8 m pločio akmenų juosta. Akmenys gulėjo ant įžeminio priemolio. Prie perkasos V sienos buvę akmenys, matyt, yra statinio vidinės sienos pamatai, pačioje paežerėje buvę pamatai dabar yra nuplauti ežero. Pjūvyje buvo aiškiai matyti, kad akmenų pamatų paviršiai turėjo nedidelį nuolydį į P pusę.

Perkasa 6 (tik 6,5 m^2 dydžio) buvo 2 m į Š nuo perkasos 4 (2002 m.). Perkasos R dalyje, 0,45–0,5 m gylyje, pasiektas įžeminis priemolis, o V buvo akmenys ir plytos. Čia buvo aptiktos plytų sienelės liekanos, atrodo, orientuotos ŠV–PR kryptimi. Ta sienelė galėjo būti dviejų plytų pločio, t. y. apie 60 cm. Plytos gulėjo ant įžeminio priemolio, be jokių pamatų. Išliko 1–2 plytų eilės, surištos molio skiediniu. Plytų buvo tokių kraštutinių dydžių – 26–27x11,4–13,1x6,6–7,1 cm.

Kasinėjant gruntas buvo sijojamas, tačiau radinių, kaip ir anksčiau, labai mažai, rasta tik keletas puodyninių koklių nuolaužų ir geležinė pasaga.

2003 m. tyrimai patvirtino, jog šioje vietoje salos R pakrantė buvo sutvirtinta ilgu ištisiniu rentinės konstrukcijos mediniu pastatu. 2003 m. fragmentiškai atkastų patalpų (R kraštas nuplautas ežero arba yra po didelių medžių šaknimis) dydžiai bemaž tokie pat kaip ir anksčiau atkastų – apie 5 m ilgio (tarp akmenų juostų buvo 3,8–4 m tarpas) ir apie 3 m pločio. Skaičiuojant kartu su 2001 ir 2002 m. tyrimais, iš viso jau atidengti 10 patalpų pamatai – 6 iš jų su rytinių galinių sienų pamatų pėdsakais ežero pakrantėje.

Geologų, kurie 2003 m. apžiūrėjo ploto 4 atodangas, nuomone, pamatams krauti buvo panaudoti ne ežere surinkti, bet iš žemyno atvežti akmenys. Jie neturi būdingų ilgesnio buvimo vandenyje žymių.

Perkasoje 6 rasti menki plytinio mūro fragmentai patvirtino spėjimą, jog čia, aukštesnėje vietoje, galėjo stovėti mūrinis statinys – greičiausiai bokštas. Su mediniu statiniu, buvusiu žemiausioje vietoje, jis sudarė vieną gynybinį kompleksą.

2001–2003 m. Pilies saloje aptiktų apstatymo pėdsakų tikslesnis datavimas vis dar lieka neaiškus. Plytų dydis yra būdingas XIV–XV a. Viduramžių gynybinio statinio Pilies saloje tyrimai bus tęsiami.

PLATELIAI LAKE CASTLE ISLAND

In 2001 in the Castle island structural remains were found. In 2003 the area of 106.5 m^2 was explored. In sector 4, at the depth of 0.3–0.5 m, a stone foundation consisting of stone lines, their groups and separate stones, was uncovered. At the edge of the north-eastern sector the foundation was built of two rows of stones, where among the stones there were cracked bricks. In trench 6, the remains of a brick wall of 60 cm wide were detected. The number of finds was very scanty – only several fragments of pot-shaped tiles and an iron horseshoe.

The explorations in 2003 provided evidence that in this place the eastern bank of the lake was fortified by a long solid wooden lafted structure. The premises were 5 m long and 3 m wide. In total, the foundations of 10 buildings were uncovered. The foundations were built of the stones brought from the continent. At the higher northern end of the island, a brick building might have been built, most likely a tower. The defensive building in the Castle island is dated to the 14th–15th centuries.